

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ГОЛОВНИЙ КРИТЕРІЙ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

ХРУЩ Ніла

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-9930-7023>

e-mail: khrushchn@khmnu.edu.ua

У статті визначено, що забезпечення фінансового стану, підвищення фінансової стійкості промислових підприємств залежить від обраних дієвих управлінських підходів, які позитивно впливають на формування їх фінансової та економічної безпеки. Для забезпечення й підвищення фінансової стійкості, необхідним є формування ефективної системи фінансового управління із визначеною політикою управління ризиками, адаптивним інструментарієм та веденням гнучкої політики реалізації фінансово-безпекових заходів та планів. Розкрито специфіку ресурсно-орієнтованого наукового підходу щодо взаємозв'язку фінансової стійкості та різновидів безпеки підприємства. Досліджено основні характеристики економічної безпеки промислового підприємства із урахуванням ризик-орієнтованого підходу. Деталізовано специфіку фінансової складової системи формування економічної безпеки промислового підприємства. Охарактеризовано підходи до визначення рівня фінансово-економічної безпеки та основи проведення аналізу показників фінансової стабільності та фінансової стійкості підприємства. Наведено особливості фінансової стійкості в системі забезпечення економічної безпеки промислового підприємства, які ґрунтуються на взаємодії й взаємозалежності функціональних складових фінансового менеджменту та складових системи формування економічної безпеки.

Ключові слова: фінансова стійкість, промислові підприємства, фінансова безпека, економічна безпека, ризик-орієнтований підхід.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-27>

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах війни, на сьогодні, промисловим підприємствам вкрай складно вести фінансово-господарську діяльність, реалізовувати стратегічні цілі розвитку, забезпечувати власну конкурентоспроможність та підтримувати належний фінансовий стан та фінансову стійкість. А отже, найбільш негативним фактором впливу на діяльність промислових підприємств є інтенсивні бойові дії, які посилюють масштаби руйнування економіки. В контексті забезпечення фінансової, економічної та національної безпеки присутня невизначеність відносно отримання зовнішньої фінансової допомоги від країн партнерів, зниження інвестиційного потенціалу тощо. Формування ефективного механізму управління фінансовою стійкістю як критерію економічної безпеки в сучасних умовах повинно відбуватися на основі оцінки фінансового стану, відповідних фінансових параметрів функціонування підприємства, визначених методів, принципів та інструментарію.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Специфіку забезпечення фінансової стійкості та стабільності промислових підприємств, підходи її підвищення та оцінювання, підходи до формування фінансової та економічної безпеки суб'єктів господарювання досліджували такі вчені-економісти як Блага О.В., Домбровська С.О., Джерелейко С., Копилюк О.І., Копча Ю.Ю., Лопатовська О., Мазіленко С., Мороз Н.В., Музичка О.М., Нагорний П., Норд Г.Л., Потапюк І., Прусова М., Череп А.В., Тимчишин Ю.В., Швець Ю.О., Худолей Л.В., Wyrębek Н. та ін.

Беручи до уваги здобутки науковців, актуальним є формування системи заходів та інструментарію забезпечення та підвищення фінансової стійкості промислових підприємств в повоєнний період, як основи розвитку економіки країни. Через те, важливими для дослідження залишаються питання відновлення та розвитку фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, фінансового стану, фінансової стійкості як чинника формування їх економічної безпеки.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження та наукове обґрунтування значення забезпечення й підвищення фінансової стійкості, фінансового стану промислових підприємств у формуванні їх економічної безпеки за сучасних умов ведення бізнесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Внаслідок повномасштабної війни на території України діяльність значної кількості промислових підприємств характеризується негативними фінансовими результатами та низькою прибутковістю. Політична й економічна нестабільність в країні підвищує ризик впливу негативних факторів зовнішнього оточення функціонування підприємств. Тому, забезпечення фінансового стану, підвищення фінансової стійкості промислових підприємств залежить від обраних дієвих управлінських підходів, що позитивно впливають на формування фінансової та економічної безпеки суб'єктів. На сьогодні, серед промислових підприємств спостерігається негативна динаміка відповідності нормативним значенням відносних показників фінансової стійкості, таких як коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами, коефіцієнт автономії, фінансової залежності, фінансової стійкості, коефіцієнт маневрування власного капіталу, індекс постійного активу, коефіцієнт фінансового левериджу. В динаміці, за останні 2020-2023 рр., обсяги необоротних активів промислових підприємств перевищують обсяги власного капіталу, відповідно величина власних оборотних коштів є від'ємною. У 2022 році відсоток промислових підприємств, які отримали прибуток склав 56 %, натомість у 2021 році даний показник склав 75,5 % [1].

Вітчизняні промислові підприємства вимушені вести фінансово-господарську діяльність в надзвичайно складних умовах із збереженням оптимального рівня фінансового стану як основи результативного функціонування, реалізації поточних та стратегічних цілей, розвитку економічного потенціалу. Обмеженість у фінансових ресурсах, нестабільні умови функціонування, існування значних ризиків та загроз бізнесу впливає на рівень платоспроможності, прибутковості, конкурентоспроможності, що у свою чергу впливає на показники результативності господарювання. Фінансово стійким вважається підприємство, яке здатне вільно маневрувати грошовими коштами, забезпечувати безперервний виробничий процес та збут продукції, має можливість забезпечувати процес розширеного відтворення, зберігати рівновагу активів та пасивів, оптимальне співвідношення власних та позикових коштів, активів та джерел їх формування.

Ознаками фінансової стійкості варто вважати отримання запланованих розмірів прибутку і рентабельності; раціональний розподіл прибутку; забезпеченість ліквідності балансу; дотримання власних оборотних коштів планового розміру; ефективне використання основних засобів, ліквідація устаткування, що вже не використовується і незавершеного будівництва; оптимізація використання власних і позикових коштів; відсутність вкладень оборотних коштів у понаднормативні запаси і витрати; відсутність виникнення незапланованих цілей; наявність платіжної дисципліни на підприємстві [2, с. 32].

Забезпечення фінансової стійкості в довгостроковій перспективі можливе за умови формування ефективної системи фінансового управління на підприємстві із визначеною політикою управління ризиками, недопущення впливу негативних факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища та веденням гнучкої політики реалізації фінансово-безпекових планів й заходів [3].

Можливості підприємства протистояти ризикам, загрозам та небезпекам, існування збалансованих фінансових параметрів, достатній фінансово-ресурсний потенціал є тими резервами, які необхідні для формування та підвищення його економічної безпеки. Відповідно до ресурсно-орієнтованого наукового підходу, взаємозв'язок фінансової стійкості та безпеки виявляється в тому, що господарюючий суб'єкт має в розпорядженні достатній обсяг власних оборотних коштів не тільки для стабільного ведення бізнесу, але й для продуктивного функціонування в перспективі. Також, взаємозв'язок фінансової стійкості та економічної безпеки промислового підприємства проявляється у можливості коригувати обсяг та структуру джерел фінансування, фінансовій гнучкості під дією існуючих небезпек, ризиків та загроз. У свою чергу, фінансова безпека від якої залежить фінансова стійкість промислового підприємства є взаємозалежною по відношенню до техніко-технологічної безпеки, кадрової, інформаційної, корпоративної та ринкової безпеки.

В контексті забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості та фінансового стану промислових підприємств окремими науковцями виокремлюються методи, які базуються на управлінському та фінансовому обліку, а саме:

- управління вартістю підприємства;
- управління ризиками (математичні та статистичні методи);
- оцінювання прибутковості інвестицій;
- оцінювання ризику інвестиційного проєкту;

- оцінювання досягнень підприємства з урахуванням ефективності, результативності та результативності із застосуванням таких інструментів, як облік бюджету та витрат;
- оцінювання діяльності підприємства: динамічні, статичні;
- нарощування вартості підприємства [4].

Основними характеристиками економічної безпеки підприємства з урахуванням ризик-орієнтованого підходу є:

- рівень захищеності підприємства від небезпек, загроз і ризиків;
- рівень безпеки основних складових: фінансової, техніко-технологічної, корпоративної, інформаційної, кадрової, ринкової, екологічної, силової та ін.;
- стан збалансованості чи дисбаланс у досягненні параметрів фінансової рівноваги;
- статична та динамічна характеристики підприємства, мінливість під впливом чинників і загроз екзогенного й ендогенного середовища [5, с. 83].

Базисом формування ефективної системи забезпечення економічної безпеки промислового підприємства є концепція, що ґрунтується на взаємозв'язку аналізу та оцінки функціональних складових системи економічної безпеки, зокрема фінансової, технологічної, правової, інформаційної, кадрової, силової, інтелектуальної та екологічної безпеки. Фінансова складова системи економічної безпеки промислового підприємства характеризує збалансованість застосування фінансового інструментарію, фінансовий стан та фінансову стійкість, рівень ефективності реалізації фінансових інтересів суб'єкта господарювання. Фінансову безпеку підприємства як важливу складову економічної безпеки можна розглядати у двох аспектах зокрема, як стан захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання та, як стан ефективного використання ресурсного потенціалу. Аксіомою можна вважати те, що саме фінансовий стан та фінансова стійкість є рушійною силою економічного розвитку підприємства, а фінансова безпека є запорукою захисту від банкрутства, а також ймовірних фінансових витрат, базисом недопущення та зменшення впливу загроз і ризиків ведення бізнесу.

Найбільш розповсюдженими підходами до визначення рівня фінансово-економічної безпеки є метод інтегральної оцінки, індикативні методи, методи оцінки ймовірності банкрутства. Водночас, зазначені підходи вимагають науково-методичного удосконалення, так як мають враховувати існуючі фактори впливу на діяльність підприємств та стан економіки країни, в цілому. Актуальним для кожного промислового підприємства є проведення аналізу показників фінансової стабільності, так як саме зазначені показники характеризують залежність підприємства від дії факторів зовнішнього середовища, зовнішніх загроз та ризиків функціонування [6].

В системі управління промисловим підприємством важливе значення займають обрані підходи до оцінювання та опрацювання результатів оцінки фінансового стану, які визначають управлінські рішення щодо забезпечення сталого розвитку підприємства. Результати оцінювання фінансового стану будь-якого підприємства дають змогу прийняти дієві управлінські рішення в контексті забезпечення економічної безпеки, підвищення фінансової стійкості, платоспроможності та оптимізації вартісних та трудових витрат. Більшість авторів вважає, що основою проведення оцінки фінансової складової потенціалу економічної безпеки підприємства є такі показники фінансової ліквідності та фінансової стійкості як: коефіцієнти абсолютної та поточної ліквідності; коефіцієнти автономії, маневреності власного капіталу, концентрації позикового капіталу, забезпечення оборотних активів власними коштами [7].

Автори Джерелейко С., Нагорний П., Лопатовська О. вважають за необхідне оцінювання фінансового стану підприємства проводити за такими коефіцієнтами як: коефіцієнти автономії, фінансової залежності, фінансового ризику, довгострокового залучення капіталу, маневрування власного капіталу, нагромадження амортизації, реальної вартості основних засобів, мобільності оборотних активів, забезпеченості запасів і витрат власними коштами, майна виробничого призначення, загальної платоспроможності, проміжної платоспроможності, термінової та абсолютної платоспроможності.

Також, авторами акцентується увага на тому, що при завищенні таких показників фінансової стійкості підприємства як коефіцієнт проміжної та абсолютної платоспроможності варто оптимізувати обсяги товарних запасів та зменшити залишки грошових коштів. При невідповідності коефіцієнта нагромадження амортизації нормативному значенню, підприємству варто буде спрямувати частину вільних фінансових ресурсів на оновлення основних засобів [8, с. 35].

Для визначення рівня фінансової безпеки промислового підприємства управліннями використовуються моделі та методи фінансового аналізу як невід'ємного елемента управління

фінансово-економічної безпекою. Зокрема, позитивним буде використання комплексного оцінювання фінансового стану з чітко визначеною системою показників, виокремленими критеріями та врахуванням специфіки ведення бізнесу. Отже, в управлінських процесах для отримання інформації про фінансову безпеку підприємства найважливішим є проведення оцінювання фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, аналізу майнового стану, оцінювання фінансової незалежності, аналізу ефективності ведення бізнесу та оцінювання ділової активності.

Однією з основних проблем оцінки економічної стійкості сучасних підприємств є недостатня методична підтримка, відсутність у економістів підприємств якісного інструментарію вибору різних варіантів управлінських рішень. В розробці методичного апарату оцінки економічної стійкості підприємства є декілька проблем:

- визначення набору індикаторів оцінки стійкості;
- відсутність граничних критичних значень показників стійкості;
- недостатня інформаційна статистична база для проведення аналізу стійкості;
- недосконалість методів розрахунку сукупного ризику втрати стійкості;
- інтерпретації отриманих результатів оцінки стійкості [9, с. 173].

Для формування ефективної системи забезпечення економічної безпеки промислового підприємства управлінці мають сформувати власну концепцію дій, визначити систему оціночних параметрів інструментарій, економіко-математичні методи, які будуть використовуватися, сформувати альтернативи заходів щодо недопущення впливу ризиків та використовувати адаптаційні механізми в ризик-менеджменті.

З метою підвищення фінансової стійкості, забезпечення конкурентоспроможності продукції та, в цілому, підприємства, необхідним є покращення методологічної основи для оцінювання рівня економічної безпеки та ефективності політики економічного зміцнення, а також акцентувати увагу на розвиток стратегічних пріоритетів в рамках організаційно-економічного механізму забезпечення безпеки учасників фінансово-господарської діяльності з урахуванням поточного стану економіки та правового середовища.

На рис. 1 наведено особливості фінансової стійкості в системі забезпечення економічної безпеки промислового підприємства, які в основному ґрунтуються на взаємодії й взаємозалежності функціональних складових фінансового менеджменту та складових системи формування економічної безпеки.

Рис. 1. Особливості фінансової стійкості в системі забезпечення економічної безпеки промислового підприємства

В процесі оцінювання рівня фінансової безпеки промислового підприємства управлінцями можуть використовуватися як традиційні (оцінка ефективності функціонування), так і нетрадиційні (оцінка рівня розвитку, впливу ризиків, оцінка ринкової вартості) науково-методичні підходи. До традиційних методичних підходів оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства відносяться підходи, що ґрунтуються на оцінці показників фінансової стійкості, оцінюванні параметрів ефективності господарювання суб'єкта та захисту його ресурсно-фінансової складової, а також на методах визначення потенційного банкрутства та на теорії розпізнавання кризового стану. Натомість, до нетрадиційних методів оцінки фінансової безпеки належать методичні підходи, які базуються на порівнянні величини інвестицій підприємства і ресурсів, необхідних для підтримки економічної безпеки; на визначенні ринкової вартості та економічної захищеності капіталу; на оцінці стану ризиків та загроз функціонуванню [10]. Однією з актуальних і значущих на сьогоднішній день є фінансово-економічна безпека, але існуючі підходи та методичне забезпечення щодо оцінювання її рівня потребують вдосконалення та подальших досліджень. Напрями, які спрямовані на вдосконалення оцінки фінансово-економічної безпеки, мають бути індивідуальними – потрібно відбирати необхідні фінансові коефіцієнти для конкретного підприємства та будувати інтегральний зведений показник, який у майбутньому стане основою подальшої оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства [11].

При виявленні проблем в забезпеченні належного фінансового стану, важливим для промислових підприємств є коригування фінансової політики, зокрема питань, які стосуються управління витратами, кредиторською та дебіторською заборгованістю, оборотними коштами, а також облікової, дивідендної, кредитної політики. Дієвими способами підвищення фінансової стійкості промислових підприємств країни є нарощування обсягів власного капіталу, а саме проведення переоцінки основних засобів, реалізація підходів щодо збільшення прибутковості діяльності, додаткове фінансування засновниками, емісія акцій.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У повоєнний період, за умови державної підтримки та впровадження відповідних програм економічного розвитку суб'єктам підприємницької діяльності варто використовувати новітні підходи до забезпечення фінансової стійкості, зниження ризиків та загроз фінансовій безпеці, а також підходи до формування економічної безпеки. Зважаючи на існування значних проблем, ризиків та загроз, вплив негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища та, в цілому, соціально-економічну, політичну ситуацію, для забезпечення фінансової стійкості як критерію економічної безпеки керівництву та провідним менеджерам варто розробити дієвий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки із адаптивним інструментарієм та підсистемою параметрів для оцінювання фінансового стану. Відповідно, подальші дослідження щодо даної проблематики характеризуються значним обсягом та є пріоритетними для вирішення питань з метою покращення фінансового стану промислових підприємств та забезпечення належного рівня економічної та національної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мороз Н.В., Блага О.В. Фінансова стійкість промислових підприємств України. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. С. 235–239.
2. Домбровська С.О., Горбаченко М.Д. Фінансова стійкість підприємства: оцінка та шляхи підвищення. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2021. № 3-4. С. 28–34.
3. Норд Г.Л. Аналіз фінансової стійкості промислових підприємств. *Економічний простір*. 2019. № 147. С. 163–173.
4. Wyrębek H. Narzędzia wspomagające proces zarządzania wiedzą i bezpieczeństwem ekonomicznym w organizacji. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria «Administracja i Zarządzanie»*. 2015. № 105. pp. 227–240.
5. Копилюк О.І., Тимчишин Ю.В., Музичка О.М. Фінансова стійкість у системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Бізнес-інформ*. 2021. № 3. С. 81–87.
6. Швець Ю.О., Цикало К.С. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 25(1). С. 162–168.
7. Копча Ю.Ю. Фінансова складова в системі економічної безпеки підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. № 2 (70). С. 162–167.

8. Джерелейко С., Нагорний П., Лопатовська О. Розвиток методики планування фінансової стійкості суб'єктів господарювання. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»*. 2022. № 2. С. 31–39.

9. Жук Н. Аналітична оцінка рівня фінансової безпеки підприємств. *Світ фінансів*. 2023. № 72. С. 165–176.

10. Потапюк І., Мазіленко С., Прусова М. Фінансово-економічна безпека як основа безпеки підприємства. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Вип. 2 (02). С. 156–160.

11. Череп А.В., Худолей Л.В. Удосконалення методологічних підходів щодо оцінки забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств машинобудування. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2017. № 16. С. 355–361.

REFERENCES:

1. Moroz N.V., Blaha O.V. Finansova stiiikist promyslovykh pidpriemstv Ukrainy. *Infrastruktura rynku*. 2023. Vyp. 71. S. 235–239.

2. Dombrovska S.O., Horbachenko M.D. Finansova stiiikist pidpriemstva: otsinka ta shliakhy pidvyschennia. *Naukovyi visnyk Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*. 2021. № 3-4. S. 28–34.

3. Nord H.L. Analiz finansovoi stiiikosti promyslovykh pidpriemstv. *Ekonomichniy prostir*. 2019. № 147. S. 163–173.

4. Wyřębek H. Narzędzia wspomagające proces zarządania wiedzą i bezpieczeństwem ekonomicznym w organizacji. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria «Administracja i Zarządzanie»*. 2015. №. 105. pp. 227–240.

5. Kopyliuk O.I., Tymchyshyn Yu.V., Muzychka O.M. Finansova stiiikist u systemi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Biznes-inform*. 2021. № 3. S. 81–87.

6. Shvets Yu.O., Tsykalo K.S. Metodychni pidkhdid do otsinky rivnia finansovoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. 2017. Vyp. 25(1). S. 162–168.

7. Kopcha Yu.Iu. Finansova skladova v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. *Problemy systemnoho pidkhdodu v ekonomitsi*. 2019. Vyp. № 2 (70). S. 162–167.

8. Dzhereleiko S., Nahorni P., Lopatovska O. Rozvytok metodyky planuvannia finansovoi stiiikosti subiektiv hospodariuvannia. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»*. 2022. № 2. S. 31–39.

9. Zhuk N. Analitichna otsinka rivnia finansovoi bezpeky pidpriemstv. *Svit finansiv*. 2023. № 72. S. 165–176.

10. Potapiuk I., Mazilenko S., Prusova M. Finansovo-ekonomichna bezpeka yak osnova bezpeky pidpriemstva. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*. 2022. Vyp. 2 (02). S. 156–160.

11. Cherep A.V., Khudoliei L.V. Udoskonalennia metodolohichnykh pidkhdovid shchodo otsinky zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv mashynobuduvannia. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*. 2017. № 16. S. 355–361.

FINANCIAL STABILITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AS THE MAIN CRITERIA OF THEIR ECONOMIC SECURITY

KHRUSHCH Nila
Khmelnitskyi National University

The article defines that ensuring the financial condition, increasing the financial stability of industrial enterprises depends on the chosen effective management approaches that have a positive effect on the formation of their financial and economic security. The modern conditions under which industrial enterprises operate and which have an extremely negative effect on ensuring their financial stability are characterized. In order to ensure and increase financial stability, it is necessary to form an effective financial management system with a defined risk management policy, adaptive tools and conduct a flexible policy for the implementation of financial security measures and plans. The specifics of the resource-oriented scientific approach to the relationship between financial stability and types of enterprise security are revealed. The main characteristics of the economic security of the industrial enterprise were studied, taking into account the risk-oriented approach. The specifics of the financial component of the system of forming the economic security of an industrial enterprise, which characterizes the balanced application of financial instruments, financial condition and financial stability, and the level of effectiveness of realization of financial interests, are detailed. Approaches to determining the level of financial and economic security and the basis for analyzing indicators of financial stability and financial stability of the enterprise are characterized. It has been proven that in order to effectively form the economic security of an industrial enterprise, it will be effective to use a comprehensive assessment of the financial condition with a defined system of indicators, selected criteria and taking into account the specifics of doing business. Features of financial stability in the system of ensuring economic security of an industrial enterprise are presented, which are mainly based on interaction and interdependence of functional components of financial management and components of the system of economic security formation.

Key words: financial stability, industrial enterprises, financial security, economic security, risk-oriented approach.